

U p o t r a z i z a p r a v e d n i m d r u š t v o m

FAIRTRADEOM PROTIV GLOBALNE NEPRAVDE

P o š t e n a t r g o v i n a – p u t u b o l j i s v i j e t

«Fair Trade» je tihi, ali efikasni mehanizam održivog razvoja, koji stvara partnerstva između socijalno osjetljivih potrošača i trgovaca u razvijenim zemljama te marginaliziranih malih poljoprivrednika iz zemalja u razvoju, koji su često na rubu preživljavanja. Cilj pokreta jest da više profita ostane lokalnim zajednicama, tako da siromašnjima omogući obrazovanje, zdravstvenu skrb i kvalitetniji život, kao i očuvanje tradicije i ekološki usmjerenu privredu. Sviđa li vam se njihov plan? Nama - da!

mr.sc. Hrvoje Carić

Dvije godine izgradnje malog pogona za tekstil, vlastitim rukama, bez ikakvog predznanja, napokon se isplaćuje skupini žena iz Ciudad Sandina, Nikaragva. U području Managua vlada nezaposlenost i jedina perspektiva je raditi za malu nadnicu u tvornicama multinacionalnih korporacija koje se nalaze u Slobodnim trgovinskim zonama širom Nikaragve. Pritisnuta problemima i vanjskim dugovima, država rijetko potiče vlastito poduzetništvo ali Rosa Davila, «Cooperativa Maqualadora Mujeres de Nueva Vida International» i «Maggie's Organics» digle su na noge prvu tvornicu u vlasništvu radnika, a sada planiraju napraviti prvu Slobodnu trgovinsku zonu u vlasništvu radnika. Za zemlju poput Nikaragve pravo je čudo imati normalne uvjete rada, pristojnu plaću te uživati u činjenici da veći dio profita ostaje tamo gdje je i ostvaren – u lokalnoj zajednici. No, u čemu je trik i ima li razloga za optimizam, kad je poznato da jedna lasta ne čini proljeće?

Tajna je u čarobnoj riječi: «Fair Trade».

Fair Trade organizacije i trgovačke kuće poput «Maggie's Organics» osigurat će plasman proizvodima koji se bez pomoći ne bi mogli natjecati s jeftinijom proizvodnjom divovskih pogona multinacionalnih tvrtki.

Poznato je da jedna petina najbogatijih zemalja kontrolira i konzumira 85% svjetskih bogatstva (resurse, trgovinu, financije) ostavljajući pravednost, jednakost i moralnost po strani kada je u pitanju biznis. No, još prije tridesetak godina, razne alternativne organizacije za trgovinu prepoznale su da poštena («fair») trgovina može biti puno efikasnija u lokalnom i održivom razvoju, za razliku od jednokratnih pomoći tzv. «razvojnih» agencija ili zaduživačko-ovisničkih paketa Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda. Stoga - poželimo da «Fair Trade» postane globalno pravilo.

UVOD U GLOBALNI KOLONIJALIZAM ILI KAKO SIROMAŠNI (P)OSTAJU SIROMAŠNIJI

U javnosti, mjere MMF-a i Svjetske banke za cilj imaju smanjenje inflacije, povećanje izvoza i jačanja fiskalne situacije

počeci Fair Tradea mogu pronaći u organizaciji 'Deset tisuća sela' koja je 1946. godine počela kupovati šivane ručne radove u Puerto Ricu

dužničkih nacija - kako bi im se omogućilo da plate svoje dugove. Ishod je drugačiji – smanjenje plaća i kupovne moći te uništavanje okoliša. Istovremeno, profit multinacionalnih investitora se povećava. Mali farmeri su zbog gubitka tržišta te novog – zaštićenog - uvoza iz zapadnih zemalja, prisiljeni napustiti zemlju i preseliti se u pretrpane gradove. Zato smo svjedoci globalnog trenda porasta urbanog stanovništva, koji je uzrokovan «razvojem» kakvoga nude zapadne bankarske kuće i razvojne agencije. Za takav «razvoj» nužni su jeftina radna snaga te niski socijalni, ekološki, zdravstveni i obrazovni standardi. Naime, oni su generatori nacionalnih troškova, koji se pokrivaju porezima, a krajnji je cilj eliminirati troškove kako bi proizvodi bili što jeftiniji. Zbog eliminiranja troškova dolazi i do velike migracije prljave industrije iz SAD-a, Japana i Europe u zemlje Trećeg svijeta.

Dojučerašnje ruralno stanovništvo, migrirajući u gradove ili se nastanjujući pored industrijskih zdanja, postaje ovisno o novcu umjesto o radu na zemlji, kao do tada. A novac se može steći radom (međutim, nezaposlenost zna doseći i do 90%, a radni uvjeti su obično nezdravi i opasni) ili kriminalom (najčešće), odnosno lokalnim ratovima kakvima, primjerice, obiluje Afrika. Začarani krug je teško razbiti jer su najveći dobavljači i trgovci oružja zemlje koje su stalne članice Vijeća sigurnosti UN-a. Hm, hm. Prema velikom broju stručnjaka, uključujući bivšeg glavnog ekonomista Svjetske banke Josepha Stiglitz, tijekom 1990-tih ulaga-

Ove mahune kakovca bit će spremne za žetvu kad postanu tamno crvene ili jarko žute © 2003 Fairtrade Foundation

FAIR TRADE U BROJKAMA

FT- proizvodi u svijetu ostvaruju promet od 400 milijuna USD, što je 0,01% ukupne globalne trgovine.

Od 1/3 do 1/4 profita se vraća natrag proizvođaču (ponekad i do 40%).

Američki National Labour Committee (Nacionalni odbor za rad) tvrdi da Haićanin koji radi u tvornici tekstila za američko tržište zarađuje manje od 1% od prodajne cijene u trgovinama.

Organizacija «Deset tisuća sela» («Ten Thousand Villages») svojim plasmanom robe osigurava stalni posao za preko 12 500 umjetnika i malih farmera širom svijeta.

Kava koju prodaju FT- organizacije i trgovci ostvaruje dvostruko veću zaradu za lokalnog farmera.

70% umjetnika koji proizvode ručne radove za Fairtrade su žene koje najčešće jedine privređuju u obitelji.

nja Zapada u Treći svijet povećala su se, ali se povećalo i njihovo siromaštvo, društvena nestabilnost i vanjski dug. Kad je tako...

.....IMA LI NADE ZA FAIR-IGRU?

Puno je priča o povijesti Fair Tradea. Neki kažu da se počeci mogu pronaći u organizaciji 'Deset tisuća sela' koja je 1946. godine počela kupovati šivane ručne radove u Puerto Ricu, ili pak organizaciji SERRV, koji je kasnih 1940-tih počela trgovati sa siromašnim zajednicama Juga. Prvi formalni «Fair Trade» dućan koji je prodavao takve predmete otvoren je u SAD-u 1958. godine. Najraniji tragovi Fair Tradea u Europi sežu u kasne 50-te godine 20. stoljeća, kad su se u dućanima Oxfam mogle kupiti rukotvorine kineskih izbjeglica. Oxfam je 1964. godine organizirao prvu Fair Trade organizaciju. Paralelne inicijative događale su se u Nizozemskoj gdje je 1967. godine utemeljena važna organizacija: Fair Trade Organisation.

U isto vrijeme su nizozemske grupe, koje su se bavile Trećim svijetom, počele prodavati šećer od šećerne trske, s porukom da se «kupnjom šećera šećerne trske ljudima u siromašnim zemljama daje mjesto pod suncem prosperiteta». Te su grupe prodavale rukotvorine ljudi iz južnih dijelova svijeta, pa je 1969. godine otvoren prvi dućan Trećeg svijeta («Third World Shop»). World-dućani (li Fair Trade dućani, kako ih se zvalo u drugim dijelovima svijeta) odigrali su ključnu ulogu u pokretu Fair Trade. Nisu bili samo mjesta prodaje već i mjesta gdje su se organizirale kampanje i podizala svijest.

Tijekom 1960-tih i 1970-tih, nevladine organizacije i socijalno osjetljivi aktivisti u mnogim zemljama Azije, Afrike i Južne Amerike shvatili su da su potrebne organizacije koje će se baviti fair-marketingom, i koje će savjetovati i pomagati i podupirati male

© 2003 Fairtrade Foundation

proizvođače koji su u nepravednom položaju. Tada su u zemljama južne polutke organizirane mnoge Fair Trade organizacije te su stvorene veze s novim organizacijama na sjeveru. Njihovi su odnosi temeljeni na partnerstvu, dijalogu i poštovanju, a cilj im je bio postizanje veće jednakosti u međunarodnoj trgovini.

U početku su Fair Trade organizacije (kroz world – dućane) trgovale uglavnom rukotvorinama, što je obiteljima predstavljalo dodatni prihod, ali je bilo i od ključne važnosti kućanstvima u kojima nije bilo muškaraca pa su imale manju mogućnost za posilavanje. 1973. godine je Fair Trade Organisation iz Nizozemske uvela prvu «pošteno trgovanu» kavu, koja je poticala od malih zemljoradnika iz Gvatemale. Danas, skoro 30 godina kasnije, može se reći da je stotine tisuća zemljoradnika imalo od koristi od Fair Tradea u trgovini kavom, a u Europi takvu kavu pije sve više i više ljudi. U ovom trenutku između 25 i 50 % prometa sjevernih Fair Trade organizacija dolazi od ovog proizvoda.

1980-tih razvijen je i drugačiji način dopiranja do šire publike. Svećenik (suradnik nizozemskih crkvenih nevladinih organizacija) koji je radio s malim uzgajivačima kave smislio je ideju Fair Trade-etikete. Proizvodi kupovani, trgovani i prodavani pod Fair Trade uvjetima bili bi kvalificirani za tu etiketu i našli svoje mjesto s drugim proizvodima na policama običnih trgovina. Osim

toga, tako bi se i mnogim drugim tvrtkama omogućilo da postanu dio sustava Fair Trade. 1988. je u Nizozemskoj uspostavljena etiketa «Max Havelaar» (po fiktivnom nizozemskom liku koji se bori protiv izrabljivanja berača kave u bivšim nizozemskim kolonijama). Koncept je uspio. Unutar godine dana, kava s tom etiketom osvojila je skoro tri posto tržišta. U narednim

Fair Trade organizacije osiguravaju plasman proizvodima koji se bez pomoći ne bi mogli natjecati s jeftinijom proizvodnjom divovskih pogona multinacionalnih tvrtki

godinama u Europi i Sjevernoj Americi uspostavljene su i druge Fair Trade organizacije koje se bave etiketom FT, a 1997. je stvorena svjetska organizacija, Fairtrade Labelling International. FLO se i danas bavi uspostavljanjem svjetskih FT-standarda i etiketiranjem proizvoda, kojih sada ima sedam, ali bit će ih sve više. Broj etiketiranih FT-proizvoda je i puno veći, uračunavši i druge FT-organizacije.

Danas već postoje četiri velike međunarodne mreže koje objedinjavaju brojne lokalne organizacije. To su: Fair Trade Labelling Organisation International (FLO-I); International Federation for International Trade (IFAT); Network of European World Shops (NEWS!) i European Fair Trade Association (EFTA).

1996. te su mreže započele neformalnu suradnju za unapređivanje i promoviranje koncepta čija je definicija: «Fair Trade je trgovačko partnerstvo koje se bazira na dijalogu, transparentnosti i međusobnom poštivanju, a cilj mu je ostvariti veću jednakost u međunarodnoj trgovini. FT doprinosi održivom razvoju nudeći bolje trgovinske uvjete i osiguravajući prava marginaliziranih proizvođača i radnika – poglavito na Jugu. FT-organizacije (uz pomoć potrošača) aktivno su uključene u potporu proizvođača, podizanje razine svijesti te mijenjanje pravila i prakse uobičajene međunarodne trgovine.»

Te organizacije kreću od činjenice da milijuni malih proizvođača i poljoprivrednika stradavaju zbog međunarodne trgovine i politike. Kako bi pomogli malim ljudima Trećeg svijeta, fairtrade-organizacije promoviraju bolju – fair - otkupnu cijenu proizvoda

Fairtrade Labelling Organisation (FLO), jedna od četiriju vodećih mreža, danas ima preko 422 certificirana proizvođača, zadruga ili grupa proizvođača certificiranih oznakom FT (Fairtrade) u 49 država, koji izvoze svoje proizvode preko licenciranih trgovaca u 19 zemalja. Zadnjih godina potražnja za FT-proizvodima raste stopom od 20%. Primjerice, svaka peta banana u Švicarskoj nosi certifikat FLO. Fairtrade-trgovci na Zapadu moto «Nikad dosta» zamijenili su razumnom i pravednijom podjelom profita.

SVIJET U KOJEM ŽIVIMO

Svakodnevni život je oštra borba koju svaki drugi čovjek na Zemlji vodi kako bi pokušao preživjeti s dnevnim dohotkom od 1-3 US\$. Prema UN-u:

- oko 1,2 milijarde ljudi nema dostup pitkoj vodi, odgovarajućoj higijeni, dostojnom smještaju i odgovarajućoj liječničkoj skrbi.
- 790 milijuna ljudi nema dovoljno hrane za održavanje zdravlja
- 2 milijarde ljudi nema dovoljno goriva za grijanje i kuhanje hrane, niti pristup struji
- 854 milijuna odraslih ljudi je nepismeno (od toga su žene 64%)
- 27 400 ljudi dnevno umire prerano od gladi i bolesti koje su mogle biti spriječene.

koja omogućava pokrivanje životnih, proizvodnih i poslovno-razvojnih troškova poljoprivrednika i proizvođača. Ovo uključuje i dodatno obrazovanje, dugoročno ugovaranje te stručnu i tehničku pomoć koja je potrebna kako bi se unaprijedio uzgoj, proizvodnja i prodaja. FT danas obuhvaća cijeli niz proizvoda kao što su kava, čaj, kakao, šećer, med, banane, svježe i sušeno voće, sokove, rižu, vino, cvijeće, pamuk, orašaste plodove, odjevne predmete, suvenire, umjetničke radove, glazbene instrumente, rukotvorine, pa čak i sportske lopte.

Kako uopće Fair Trade radi? Zamislite djevojku koja je u nekoj južnoameričkoj maloj tvornici sašila majicu koju imate na sebi. Platili ste je 200 eura, no od toga je ona zaradila tek 20 centa. Eto prilike prilike za aktiviste Fair Tradea! Oni će toj djevojci njoj i njenim kolegicama pristupiti i predložiti da počnu same izrađivati majice i to za 10 puta veću zaradu po jednom majici! Djevojka će sad zarađivati 2 eura po majici, što je još uvijek tek prilično sramotnih pola jednog postotka novca koji ste vi ostavili u dućanu. No, i taj beznačajni iznos bio je dovoljan da se njen standard poveća deset puta (što govori i o stupnju nepravde i razlika bogatih i siromašnih ljudi i zemalja). Da bi ta majica, koja je sada deset puta skuplja, bila konkurentna, pobrinut će se Fair Trade organizacije u zapadnim zemljama koje marketingom i prodajom uz

Fair Trade farmeri u mogućnosti su investirati u poboljšanja infrastrukture i kontrolu kvalitete

Lokacija: zadruga Juliana Jaramillo, Dominikanska republika

© 2003 Fairtrade Foundation

FAIRTRADE NA DJELU

Spašavajući Iswori – Nepal

Iswori je sedmogodišnje siročiće. Bosa radi fizičke poslove za hranu, a noći provodi na zemljanom podu mučena teškim kašljem. Nanda Kulu je vlasnica dućana nepalskih glazbala u Katmanduu, specifičnog po tome što nudi „madala“ bubnjeve koje su proizveli lokalni majstori. Christine Schultz je slučajna turistkinja koja je, potresena sudbinom Iswori, povezala Nandu i FT, tako da se dio profita usmjeri za uspostavu dječjeg doma i škole za siromašnu i napuštenu djecu. Iswori je izlijčila upalu pluća, živi u domu, pohađa školu i napokon ima djetinjstvo.

Svojim rukama iz siromaštva -Brazil

Rosemary je uspostavila tkalačku zadrugu «Cooperativa de Costura Artesanal» uz pomoć udruge «Viva Rio» koja je nabavila potrebnu opremu i osigurava plasman proizvoda. Za razliku od tvornice u susjedstvu, vrijedne žene u zadrugi same dizajniraju, šivaju i plasiraju svoju unikatnu odjeću. Dio novca su investirale u dječji vrtić tako da svoju djecu ne moraju preko dana ostavljati bez nadzora u svojim domovima koji su u problematičnom dijelu grada. Polako, ali sigurno zadruga napreduje savladavajući sveprisutno siromaštvo vlastitim rukama.

Priča o marginaliziranim iz marginalizirane zemlje marginaliziranog kontinenta -Kenija

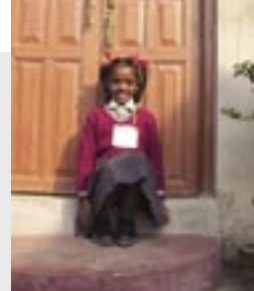
Osobe s invaliditetom nemaju previše izgleda za funkcionalan život u Keniji. Bombolu Workshop u Mombasi zapošljava 250 hendikepiranih koji proizvode prekrasne tkanine, nakit, dekoracije, drvene reljefe i druge drvoreze. Za svako stablo koje posijeku za svoje potrebe posade 10 drugih.

Nada za one koji su davno izgubili skoro sve - Kambodža

Ratovi, masakri, istrebljenja su odnijeli milijune života u Kambodži, ostavljajući 40% obitelji siromašnih, bez muških članova i perspektive. FT-organizacija «Khemara» ohrabruje žene da uzmu svoj život u svoje ruke pružajući im osnovne vještine, male kredite i otkup orhideja, domaćih životinja i tradicionalnih proizvoda od svile. Stvaranje ovakvih prihoda mijenja ne samo materijalnu situaciju u tim obiteljima već i puno bolju psiho-socijalnu sliku za iscjeljenje jedne od najnapačenijih nacija na svijetu.

Civilno društvo SAD-a pomaže preživjeti malim uzgajivačima kave

Marginalizirani i osiromašeni uzgajivači kave su dobili nadu u bolje sutra kada je krajem 2003. «Procter & Gamble» (najveći preprodavač kave za SAD) najavio da će početi nuditi FT-kavu preko novog odjela «Millstone». Udruge, sindikati, studentske grupe i pojedinci su prvi put prisilili jednu izuzetno moćnu korporaciju da napravi ustupak spram siromašnih. Tisućama faxova, pisama, emailova stvorili su pritisak prevelik da bi ga se ignoriralo. Korporacije možda nisu senzibilne spram tegoba malih ljudi u trećem svijetu, ali svakako jesu za potencijalni loš ugled i gubitak kupaca. Farmeri će sada imati priliku zaraditi poštenu plaću koja će im omogućiti do sada nedostižno: minimalni standard življenja, zdravstvenu skrb i obrazovanje.

Alba Luz, članica kostarikanske zadruga El Dos bere zrele plodove kave (coffee cherries??)
Foto ljubaznošću Amy Hansen

minimalnu maržu osiguravaju plasman. No, niti djevojka i njene kolegice nisu bez obaveza niti su na kraju lanca. Da bi postale dio Fair Tradea, dio svog profita moraju uložiti u svoju zajednicu za unapređenje školstva, zdravstva i ekologije, kao što je prikazano u primjerima iz Nepala, Kenije i Nikaragve.

Najvažniju ulogu u tom procesu poboljšavanja uvjeta proizvođača iz Trećeg svijeta igraju potrošači. Zbog toga organizacije za Fairtrade u zapadnim

zemljama informacijama i marketingom jasno naznačuju kupcu da kupujući Fair Trade-proizvod on omogućuje da proizvođač dobije pošten udio u profitu, što nije slučaj kod istih međunarodnih «korporativnih» proizvoda. Tako i potrošač ima priliku aktivno sudjelovati u stvaranju pravednijeg svijeta. On može postati odgovoran i prosvijećen kupac koji će svojim odabirom doprinijeti kvalitetnijem razvoju lokalnih zajednica na drugom kraju planeta. Pokret Fair Trade se može izraziti formulom: Certificirani proizvođač + Licencirani trgovac + Mudri potrošač.

PRAVILA FAIRTRADEA

Postoji nekoliko kriterija koje lokalni proizvođač ili poslodavac mora zadovoljiti kako bi dobio certifikat «FT»; radnici (ili mali poljoprivrednici) moraju imati sigurne i zdrave uvjete za rad te biti plaćeni dovoljno da mogu zadovoljiti potrebe za kvalitetnim

Za godinu dana kava s etiketom FT osvojila je skoro tri posto nizozemskog tržišta

životom svoje obitelji; radnicima moraju omogućiti usavršavanje i napredovanje; poljoprivrednicima moraju omogućiti trening i tehničku pomoć; moraju brinuti o prirodi, obnovljivosti resursa te provoditi održive načine poljoprivrede i proizvodnje; moraju smanjiti ili eliminirati sve aktivnosti štetne po okoliš i zdravlje ljudi; moraju biti otvoreni prema marginaliziranim skupinama i javnosti; moraju izgrađivati dugoročne odnose te izraziti poštovanje prema lokalnoj kulturi, tradiciji i običajima, odnosno investirati dio profita u razvoj lokalne zajednice.

Naravno, lokalnom proizvođaču ili poslodavcu nije lako dostići te kriterije. Tu se na scenu penju FT-udruge. One pronalaze pla-

smen za proizvode (uglavnom na zapadnom tržištu), dobivaju opremu kako bi unaprijedili proizvodnju, odnosno obradu poljoprivrednih proizvoda, pružaju treninge i konzultacije iz menagementa i marketinga, pomažu u provedbi zdravstvenih, socijalnih, obrazovnih, kulturnih i ekoloških programa u lokalnim zajednicama, lobiraju za bolje uvjete ovakvih proizvoda u međunarodnoj trgovini i - možda najvažnije - informiraju, educiraju, osvješćuju i pridobivaju kupce za FT- proizvode. Pokret Fair Trade oduvijek je za cilj imao podizanje svijesti potrošača po pitanju problema siromaštva uzrovanog uobičajenom trgovinom, pa prodaja proizvoda uvijek ide uz informaciju o proizvodnji, proizvođaču i njihovim uvjetima života. Fair Trade organizacije su s vremenom počele i politički lobirati, pa je tako rezolucije Fair-Tradea prihvaćeno 1994. i 1998. Europski parlament, a koncept je spomenut i u nekim drugim dokumentima i sporazumima.

Pokret Fair Trade jedan je od najmoćnijih, pragmatičnih odgovora nekontroliranom globalnom kolonijalizmu u kojem će i dalje milijuni farmera napuštati svoje obradive površine zbog ukidanja subvencija, visokih kredita, jeftinih GMO-proizvoda i nedostatka lobiranja u njihovu korist. Pravila igre osmišljavaju multinacionalne kompanije, pa male zemlje i poljoprivrednici nemaju nikakvih izgleda u toj borbi. No, zamislite na trenutak koliko bi problema nestalo kada bi Fair Trade postao globalno pravilo, a ne tek izuzetak.

Dok čekate da se to dogodi, postanite i vi odgovoran kupac i provjerite gdje ustvari odlazi vaš novac. A kada vam netko sljedeći put kaže da «život nije fair» nemojte se utopiti u konformizmu, već zaplivajte protiv struje i dokažite suprotno.

Sortiranje kave u zadržnoj udruzi Oromia, Etiopija
Foto ljubaznošću TransFair USA